

Geliş Tarihi: 17.01.2021 Kabul Tarihi: 16.04.2021 Entry Date: 17.01.2021 Accepted: 16.04.2021

Bu makaleyi alıntılanmak için/ To cite: REYHANOĞLU, Gönül ve Arife Özcan (2021). “İnançtan Anlatıya: Hatay Halk Kültüründe Defne”, *Ulusal Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S.6, s. 62-87.

İNANÇTAN ANLATIYA: HATAY HALK KÜLTÜRÜNDE DEFNE*

From Belief to Narration: Laurel ('Daphne') in Hatay Folk Culture

Gönül REYHANOĞLU**

Arife ÖZCAN***

Öz

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Hatay'da, çok kültürlü bir yaşamın izleri hüküm sürmektedir. Bölgede yaygın olarak yetişen defnenin halk ekonomisi, inançlar, anlatılar, turizm gibi birçok alanda kentin çok kültürlü yapısını temsil eden bir sembol oluşturması önemli bir unsurdur. Kutsallığı eskilere dayanan ağaç kültürünün bir yansıması olarak defne ağacı etrafında çeşitli inanç, ritüel ve anlatılar oluşmuş ve bu oluşumlar Hatay'daki çok kültürlü yapıdan da beslenmiştir. Bu çalışmanın amacı, Hatay halk kültüründe defneye dair halk inancı, ritüel ve anlatılarını işlevsel ve sembolik anlamlar yüklenmesi yönüyle incelemektir. Bu amaçla Hatay'ın ilçelerine saha araştırması gerçekleştirilmiş, görüşme ve gözlem tekniklerinden elde edilen veriler işlevsel bakış açısıyla analiz edilmiştir. Çalışma neticesinde defneye dair bazı uygulamaların, sözlü kültürde yaşayan ve halkın belleğinde yer etmiş olan anlatıların işlevselliğini az da olsa yitirdiği gözlenmiştir. Buna rağmen çok yönlü yapısıyla Antakya kentinin simgesi haline gelen defne, yöre halkı için işlevini, sembolik anlamını ve önemini halk kültürünün birçok alanında korumaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Defne Ağacı, Hatay, Sembol, Halk İnancı, Ritüel, Çok Kültürlülük

Abstract

Traces of a multicultural life prevail in Hatay, which has hosted many civilizations throughout history. Laurel ('daphne'), which is widely grown in the region, is an important element that creates a symbol that represents the

* Bu çalışma Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde, Arife Özcan tarafından sunulan “Hatay Halk Kültüründe Defne Ağacı” (2020) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Bu çalışmanın veri toplama aşaması Ekim 2018 ile Aralık 2019 tarihleri arasında gerçekleştirildiğinden, 2020 tarihli TR Dizin Başvuru ve Değerlendirme Süreçleri kriterlerinden etik onay belgesi alınma zorunluğunu kapsamamaktadır.

** Dr. Öğr. Üyesi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, gonulgokdemir@gmail.com ORCID: 0000-0003-3473-3344.

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, arife_edebiyatt@hotmail.com ORCID: 0000-0002-9315-8565.

multicultural structure of the city in many areas such as public economy, beliefs, narratives and tourism. As a reflection of the ancient tree cult, various beliefs, rituals and narratives were formed around the laurel tree and these formations were also nourished by the multicultural structure in Hatay. The aim of this study is to examine folk beliefs, rituals and narratives about laurel in Hatay folk culture in terms of attributing functional and symbolic meanings. For this purpose, a field research was carried out in the districts of Hatay, and the data obtained from interview and observation techniques were analyzed from the functional perspective. As a result of the study, it was observed that some practices on laurel lost their functionality, albeit a little, of the narratives that lived in oral culture and took place in the memory of the public. Despite this, the laurel, which has become the symbol of the city of Antakya with its versatile structure, continues to preserve its function, symbolic meaning and importance in many areas of folk culture.

Keywords: Laurel (Daphne) Tree, Hatay, Symbol, Folk Belief, Ritual, Multiculturalism

Giriş

Akdeniz iklimi bitkilerinden olan defne ağacı, Hatay halk kültüründe sembolik ve işlevsel özellikleriyle yörenin çok kültürlü yapısı ve inancının izlerini taşır. Halk kültürünün kökleri, o kültürü taşıyan ve aktaran topluluğun en eski dönemlerine kadar dayanır.

Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Hatay bölgesinde hayatı, yazının icadından çok daha öncesi olan paleolitik dönemden bu yana görmek mümkündür (Pehlivanlı vd., 2001: 4). Tarihin çeşitli dönemlerinde farklı yönetimlerin merkezi olan Hatay, geçmişte olduğu gibi günümüzde de birçok dinden (Müslüman, Hristiyan, Musevi), bu dinlere ait mezheplerden (Arap Alevi, Sünni; Ortodoks, Katolik vb.) ve etnikten (Türk, Arap, Kürt, Yahudi, Ermeni) insanın bir arada yaşadığı çok kültürlülüğün, hoşgörü ve medeniyetin simgesi (Tümbek, 2009: 129; Türk, 2016: 155-156) kabul edilen illerdendir. Öztürk (2014: 264) “Bu durum[u] Hatay’ın yüz yıllardır ayrı dili konuşan, ayrı dine, en önemlisi de aynı dinin farklı mezheplerine inanan insanların bir arada yaşadığı; çan, ezan ve hazan seslerinin birbirine karıştığı yer olmasındandır.” şeklinde değerlendirir. Bu noktadan bakıldığında, çok kültürlülüğe ait birikimin izlerini, etkilerini bugün de tarihi yapı ve eserlerde, mimaride, toplum yaşayışında, sanat, basın-yayın etkinlikleri ya da örf, adet, gelenek ve göreneklerde (Kalaycıoğlu, 2001: 6), inanç, ritüel ve anlatılarda görmek mümkündür. Kişi ait olduğu toplumun kültürüyle şekillenir ve sosyal normların üzerinde yarattığı etki ile ortama uyum sağlamaya çalışır. Malinowski (1992: 21) kültürü çeşitli unsurları karşılıklı olarak birbirine bağlı bir bütün aynı zamanda nesnelere, eylemler ve düşünceler sistemi olarak tanımlar. Ona göre bu sistem içerisindeki her parça amaca hizmet eden birer araç olarak bulunmaktadır. Defne ağacına dair inanç, ritüel ve pratiklerle halk anlatılarında Hatay’daki tarihin eskiliği ve çok kültürlü yapının çeşitliliği, bu nesnelere, eylemler ve düşünceler sisteminin görünüşleri niteliğindedir.

Dört mevsim yeşil kalabilen defne ağacı, Akdeniz iklimine özgü karakteristik bir ağaçtır. Genel yayılış alanı Akdeniz coğrafyası ve Küçük Asya olan defne, kışları ılıman, yazları sıcak olan yerleri sever. Hatay’da genellikle Akdeniz iklimi egemen olduğundan, defne ağacının doğal yetişme alanıdır (Bahadır, 2016: 28). Kaynak kişiler defne ağacının Hatay’da yetişmesine yönelik iklim özelliklerinin uygunluğunu, defne ağacının kendiliğinden çıkıp yetişen bir ağaç olduğunu, Hatay’da çok yaygın (KK-14) olduğunu, bakım istemeyen verimli bir ağaç (KK-1, KK-2) olup bölgede çokça bulunduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte “öyle ki kuşların meyvesini ağızlarında taşıırken düşürdüğü yerde bile çıkan arsız bir ağaçtır” (KK-16) ifadesiyle kendiliğinden çıkıp yetişen bakım istemeyen bir bitki olduğuna (KK-1, KK-6, KK-8, KK-16) vurgu yapmışlardır. TDK (URL-1, 2021) defneyi, “defnegillerden, yaprakları güzel kokulu ve yaz kış yeşil olan bir ağaç, develik (*Laurus nobilis*)” olarak tanımlar. Defne kelimesinin etimolojik kökeni ise Grekçe (Antik Yunanca) “daphne”ye dayanmaktadır (Eyüboğlu, 1988). Hatay halk kültüründe de defne yerine “gar” ya da “har” da denilmektedir (KK-28). Bu nedenle defne sabununun “gar sabunu” (KK-6, KK-8), “har sabunu” (KK-30, KK-31) gibi kullanımları vardır. Defne ağacının yaprağından ve meyvesinden çeşitli alanlarda yararlanılmaktadır. Yaprağı ve meyvesinden elde edilen defne yağı ve kremi; sabun ve şampuan yapımında, tıbbi amaçlı olarak bazı hastalıkların tedavisinde, cilt bakımında aroması nedeniyle de yaprakları özellikle et yemeklerinde baharat olarak kullanılmaktadır. Bölgede doğan çocuklara, iş yerlerine “defne/daphne” ismi verilmekte, defne kurum ve kuruluşlarda sembol olarak kullanılmaktadır. Yaprağından meyvesine, dalından yağına kadar her bir parçası ev içi üretimde, halk ekonomisinde ve sanayide değerlendirilen defne, Hataylılar için bir taraftan ekonomik, diğer taraftan da şehrin sembolü, kültürel değer ifade eden bitkiler arasında yer alır. Bununla birlikte defne, inanç ve ritüellerde, halk anlatılarında kısaca halk kültürünün her alanında çok kültürlülüğün izlerini ortaya koyarak kendine yer edinir.

1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın konusu ve amacı Akdeniz iklimine, özellikle bölgeye özgü bir ağaç olan defnenin inanç, ritüel ve anlatılar bağlamında Hatay halk kültüründeki sembolik ve işlevsel anlamları noktasında incelenmesidir. Nitel araştırma yöntemleri uygulanan çalışmanın evreni Hatay ili olup; Antakya, Samandağ, Reyhanlı, İskenderun, Yayladağı, Kırıkhan, Defne, Kumlu, Erzin, Dört Yol, Altınözü ilçelerinde yaşayan farklı yaş ve meslekten 90 kaynak kişiyle kartopu yöntemiyle örneklem alınıp, açık uçlu soru yöntemiyle görüşülmüştür. Aynı sorular farklı şekillerde, farklı

kişilere sorularak, gözlenebilecek olgular gözlenerek, yazılı kaynaklar ve görsellerden kontrol edilerek geçerlilik ve güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Metin içinde kaynak kişiler “KK-1, KK-2, ...” şeklinde kodlanmış, demografik özellikleri kaynakçada verilmiştir. Görüşme yanında defnenin yer aldığı; müzedeki mozaikler, kültürel ürünlerin yapımı ve pazarlanması, anlatıların geçtiği mekânlar, ritüellerin uygulanışlarıyla ilgili katılımlı ve katılımsız gözlem de yapılmıştır. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler sembolik olarak ne anlam ifade ettikleri ve işlevleri bağlamında değerlendirilmiştir.

2. Defneyle İlgili İnanç ve Ritüeller

İnsanlığın tarihi sürecine bakıldığında inançsız bir toplumun olmadığı görülür. İnanma, insanın temel ihtiyaçlarından biridir. Weber’e (2016: 322) göre inanç, belirli bir tanrıya ve tanrının vaatlerine kişisel bağlılıktır. Dolayısıyla inanılana bir bağlılık söz konusudur. TDK’ya göre (URL-2, 2021) ise inanç “Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma”, “İnanılan şey, görüş, öğreti”dir. Kavrama işlevsel olarak yaklaşan Malinowski’ye (2000: 266) göre inanç, topluluk üyelerinin bilinçli ve formüle edilmiş görüşlerinde bulunur. Bununla birlikte inanç, sosyal kurumlarda cisim bulur ve davranışlarında görünür olur. Dolayısıyla düşüncelerde var olan inancın ölçüsü ve varlığı davranışlarda görülebilir.

Halk inançları, toplumun kabul ettiği ilahi dinin emirleri ve öğretileri dışında kalan fakat halk arasında yaygın olan, bir kuşaktan diğerine aktarılan inanmalardır (Artun, 2009: 271). Dundes’a (1998: 143) göre “halk” en azından ortak bir etmeni paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade etmektedir. Bu grubu birbirine bağlayan etmen de ortak bir meslek, dil, din ya da inanç olabilir. Bu durumda, burada önemli olan grubun kendine ait olduğunu kabul ettiği birtakım ortak geleneklere veya inanca sahip olmasıdır, diyebiliriz.

Halka ait inanmalar, bulunulan coğrafya, siyasi şartlar, tarihi geçmiş ve bir arada yaşayan etno-dini grupların özelliklerine göre farklılıklar veya benzerlikle içerebilmektedir. Bağlama göre şekillenen toplum hayatının gündelik ve törensel fark etmeden her alanında halk inancı, ritüel ve anlatılarını görmek mümkündür. Ritüeli, Honko (2006: 68-69) uygun zamanlarda bazı aleni değerlerin, kişi ya da gruplarla alakalı bazı değerlerin değişmez bir üslûpla tekrarlanması, kolektif ya da tek bir kişiyle meydana getirilebilecek, katılımcının mutluluğunu etkileyen bir eylem, olarak tanımlar.

Hooke'a (1991) göre ise ritüel, ilişkili olduğu mitle birlikte insanların zaman içinde yinelenen ihtiyaçlarını karşılayan bir şeydir. Hocart'a (1933) göre ise inanılan mite, ritüelden ayrı bir varoluşunun olmadığı, mitin yaşayabilmesi için ritüel içinde tekrarlanmasının gerekliliği (Akt. Raglan, 2004: 188-189) söz konusudur.

Dünyada ve Anadolu'da saygı duyulup kutsiyet atfedilen ve etrafında çeşitli inanışlar gelişen ve mitik anlatıların da merkezinde olan ritüellerde yer alan ağaç; yerin altında kalan kökleri, göğe uzanan gövdesi, gökyüzüne dağılan dalları ve yapraklarıyla olduğu kadar mevsim geçişlerindeki farklılıkları ve kendini yenilemesi gibi birçok özelliğiyle insanlığın hep dikkatini çekmiştir. Ağaç, insanlığın var olduğu gündün beri meyvesinden, yaprağından, odunundan, gölgesinden, faydalanılan bir varlık olmuş, anlatılara konu olmuştur. Bars'a (2014: 396) göre Anadolu'daki yaygın kültürlerden biri olan ağaç etrafında teşekkür eden inanç neticesinde kutsal sayılmış, sevgi ve saygı görmüştür. Kült, "Kutsal olarak bilinen varlıklar çerçevesinde oluşmuş, saygı, tapınma, dua, kurban [kanlı-kansız] ve ritleri gerektiren, özel yer ve zamanlarda bayram ve törenleri bulunan, kült araçlarıyla cemaat liderlerini içeren tapınmış." (Emiroğlu ve Aydın 2009: 519) şeklinde tanımlanır. TDK (URL-3, 2021) kültü "1. Din. 2. Yerel özellikler taşıyan dini törenler" olarak tanımlar. Ergun (2004: 15), kült kavramı içerisinde değerlendirilen atalar, ağaç, su, ateş ve diğerlerinin Tanrı olmayıp tanrısal kabul edildiğini, kutsallaştırılan hiçbir şeye tapılmadığını ve kutsal kabul edilen nesnelere sadece Tanrı ile irtibat kurma aracı olduğunu aktarır.

Ağaç ile ilgili inanç noktasında Hançerlioğlu (2004: 18) "Ağaç Yunanlılarla Romalılarda Tanrıların barınakları sayılıyordu. Örneğin Roma inançlarına göre meşe ağacı Jüpiter'in defne ağacı Apollon'un, zeytin ağacı Minerva'nın tapınağıydı." şeklinde bilgi verir. Bir ruhu olduğuna inanılan ve tabiat kültürünün bir unsuru olan ağaç aynı zamanda yaşam ile ölüm döngüsünün tezahürü kabul edilir. Tüm dünya kültürlerinde üç âlemi (yer, gök, yer altı) birbirine bağlayan "hayat ağacı" inancıyla da sembolik olarak karşımıza çıkar. Toplumlar farklı ağaç türlerine karşı farklı inanışlar geliştirmiş ve kutsallık atfetmişlerdir. Anadolu sahasında ığde, alıç, elma, selvi, zeytin, mersin vb. kutsal sayılmakta, mezar üzerine bırakılan mersin ağacının dalının ölüyü azap çekmekten kurtardığına inanılmaktadır (Güngör, 2012: 119). Bu inanışlar yaşadığı toplumların kültürünü de şekillendirmiş, ağacın türü değişse de insanları kutsallık atfedilen ağaç kültü etrafında birleştirmiştir.

Hançerlioğlu (2004: 17), çalışmasının “ağaç tapımı” maddesinde ilkelerin ağaçların bir ruhu olduğuna inandığını, kutsal saydığını, dinsel ve büyüsel törenlerde kullanılan ağacın ilkbaharda yeşerip sonbaharda solması ve kışın ölmesiyle yaşam döngüsü arasında da benzerlik kurduğunu ve yaşam döngüsünün (ölüp dirilme) bir simgesi kabul ettiğinin bilgisini verir.

Ağacın yaprak dökmesi ve yeniden yapraklanması yaşam ve ölüm döngüsünü ifade eder. Bazı inançlara göre doğmamış çocukların ruhlarını ağaçlar taşır (Emiroğlu ve Aydın 2009: 14). Belirli ağaçlarla kişisel olarak talih ve uğur ilişkisi kurulabilir. Kehanet ve iyi dilekler için ağaca başvurulabilir. Ağacın tohumundan, dallarından, nazarlık yapılır, yaprakları nazara karşı buhur olarak yakılır. Ağaç en eski dönemlerden itibaren birçok medeniyet için önemli olmuş ve aslında aynı ya da birbirine yakın anlam ve işlevler yüklenmiştir. Malinowski'nin (1992: 25) bakış açısıyla, insan bir etkinlikte teknolojik, hukuksal ya da ayinsel davranışın parçası olarak bir şey kullanılıyor ve bu şey onun herhangi bir ihtiyacının karşılanmasına yardımcı oluyorsa bu “işlev”dir. Ağacın kültür içindeki çeşitli sembolleri ve kullanımları farklı işlevler görmektedir. Ergun'a (2004: 17) göre hayatı, ölümsüzlüğü, bilgeliği, gençliği ya da genç kalmayı temsil eden; yer altı, yer üstü, gökyüzü şeklinde üç katmandan oluşan âlemi birbirine bağlayan “kozmetik ağaç” dünyanın her yerinde benzer anlamları ifade eder.

İnsanlar tarafından birçok anlam yüklenip saygı duyulan ağaca yine birçok mucizevi özellikler de atfedilmiştir. Bu mucizevi özelliklerden biri de şekil değiştirmedir. Dünya topluluklarının mitlerinde şekil değiştirmenin en çok işlenen konulardan biri olduğunu söyleyen Ergun (2004: 61-63) “ağaca dönen kadın” motifinin dünyada yaygın görüldüğünü söyleyerek Yunan mitolojisinde “Philemon ve Baküs”ün özellikle de bizi ilgilendiren kısmıyla Daphne'nin ağaca dönüşmesini örnek gösterir. Bu durum farklı kültürlerde ortak motiflerin olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Karşımıza çıkan motiflerden bir diğeri de ağaçtan türemedir. Oğuz Kağan destanında: “... Oğuz Han, bir gölün ortasında, bir ağaç gördü. Ağacın kovuğunda (kabuçağında) ise, bir kız oturuyordu. ...” Oğuz bu kızla evlendi ve Gök, Dağ, Deniz adlı oğulları oldu. Oğuz destanı içinde Kıpçak Bey de bir ırmak ortasında bulunan bir ağaç kovuğunda doğmuştur (Ögel, 2014: 26). Yine Uygurların, Türeyiş destanında iki nehir arasında yer alan bir adacıkta bulunan bir ağaçtan türediği anlatılır.

Hançerlioğlu (2004: 17-18) bazı dinlerde ve medeniyetlerde ağaca farklı anlam ve kutsiyetlerin atfedildiği, Yahudilerin cennette bir hayat ağacı, Müslümanların da Tuğba ağacı olduğuna

inanmaları, Hititlerin ağaç direklere tapınmaları, yeni doğan çocuklar için ağaç dikilmesi, Yunan ve Romalılarda ağacın Tanrıların barınağı olduğuna inanılması, mezarlıklara ağaç dikilmesi gibi anlatılarla örneklendirmiştir. Çok eski devirlerde defneye dair dikkat çekici inançlardan bir diğeri ise şöyledir: “Romalılar defne yaprağının yıldırım çarpmasına karşı koruyucu olduğuna inanır ve bu yüzden havanın kötü olduğu zamanlarda birer defne dalı bulundurlardı.” (Duke, 1987’den akt. Karık vd., 2015: 1). Bu uygulama da her çağda farklı anlamlar yüklenip etrafında çeşitli inanışlar gelişen ağacın koruyucu, kötülükleri kovuşturucu işlevinin bir örneğidir.

Torlak’ın (2013) aktardıklarına göre de Apollon tapınaklarında görevli biliciler, geleceği görebilmek ve kendilerine başvuranların isteklerini gerçekleştirebilmek için Tanrı Apollon’a adanmış olan defne yapraklarını çiğniyor uykuya yatıp (istiare yatıp) onun kehanet gücüne sahip oluyorlardı. Kâhinden uygun cevabı alanlar, başlarına bir defne çelengi takarak evlerine gönderiliyorlardı. Bu da defnenin gelecekte haber vermede araç olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Defne, her mevsim yeşil kalabilen, parlak yapraklı ve Akdeniz coğrafyasına özgü bir ağaçtır. Akdeniz iklimin görüldüğü yerler defnenin doğal yaşam alanlarıdır. Kendine has kokusu ve aroması olan defne kozmetik, ilaç sanayi, halk mutfağı, halk hekimliği, halk ekonomisi gibi alanlarda olduğu kadar; halk inanç, ritüel ve anlatılarında da önemli bir yer edinmiştir. Antalya’da yaşayan Varsaklar da çocukların beşikleri defne ile süslenir, yatağı ve yastığı ise defne yapraklarından yapılır. Bunun nedeni defnenin kendine has güzel bir kokusunun olması ve serin tutmasıdır. Beşik bu şekilde yapılıncı hem çocuğun yanına gelenlere iyi kokacağına hem de çocuğun üzerine sinip büyüdüğünde de daima güzel kokacağına inanılır (Ergun, 2004: 854). Anadolu’da ve Kıbrıs’ta özellikle kadınlar tarafından yapılan bazı uygulamaların benzer olduğunu söyleyen Keser (2010: 118) ardıç, defne ve zeytinin kutsama, nazardan koruma, iyi temennide bulunma amacıyla kullanıldığını belirtir. Bu inanmalar kişilerin iyilikleri çağırma, kötülükleri kovuşturma isteğinin bir tezahürüdür.

Hataylılar için de defne ağacının çeşitli işlevleri vardır. Öyle ki yaprağından dalına, yağından sabununa kadar elde edilen ürünleri ile özellikle geçimini defneden sağlayanların “yeşil altın” olarak nitelendirdiği defne hem ekonomik hem de sosyo-kültürel açıdan şehre ve insanlara değer katan bir üründür. Gerek dünyada gerek Anadolu’da en eski dönemlerden itibaren ağaca dair geliştirilen inanışlar Hatay’da yaşayan farklı etnik ve dini yapıdan insanlar arasında da varlığını

korumakta ve defne ağacıyla ilgili olan inanışlar çalışmamıza kaynaklık etmektedir. Bunlar alt başlıklar halinde aşağıda açıklanmıştır.

2.1. Doğum ve Kırklama Uygulamalarında Defne

Doğum, evlenme, ölüm insan hayatında önem verilen geçiş dönemleridir. İnsanlar bu geçiş dönemlerinde çeşitli inanış, adet, tören ve dinsel-büyüsel işlemlere yönelmişlerdir. Doğum da insanların her zaman “mutlu bir olay” olarak nitelendirdiği önemli bir olgudur (Artun, 2009: 134). Bu yüzden doğum etrafında birçok adet, inanış ve ritüel gelişmiştir. Örnek (1977: 131), bunların amacının kişinin geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere korumak olduğunu belirtir. Bu ifade, geçiş dönemlerinin tehlikelere açık bir dönem olduğunu göstergesidir. Hassas bir süreç kabul edilen “bebeklik dönemi”nde defnenin Hatay’da işlevselliğini koruduğu görülmektedir.

Yaz kış yaprağını dökmeyen ağacın yaprakları [portakal, mandalina, ıtır çiçeği, defne, hambeles (iğde), reyhan, kekik] makinada iyice dövülür. Toz haline gelince içine biraz tuz ve zeytinyağı dökülür. Bu karışım bebeğin vücuduna sürülerek birkaç saat beklenir ve daha sonra içinde defne yaprağı bulunan suyla bebek yıkanır. Burada amaç çocuğun yaşamı boyunca ter kokmasını önlemektir (KK-7). Defnenin bebeğin kırk suyuna katılması ya da kırk çıkana kadar vücudunun bu karışımla ovulması işin tedavi edici, koruyucu boyutu yanında mistik, kutsiyet atfedilen bir işlevinin de olduğunu göstermektedir. Yeşil yapraklı bitki tercih edilmesinin nedeni ise çocuğun güzel ve doğal bir hayat yaşamasının temenni edilmesidir. Kaynak kişiler defnenin bebeklerin kırk suyuna konulması ve defne yaprağının toz haline getirilip farklı karışımlara eklenerek bebeğin vücuduna sürülmesiyle ilgili bazı uygulamaların günümüzde çok yaygın olmamakla birlikte devam ettiğini belirtmişlerdir. (KK-7, KK-8).

Bazı kaynak kişiler de aynı uygulamayı bebeğin kırk çıkarılacağı gün normal ısıdaki zeytin yağı ve tuz karışımına ekleyip uyguladıklarını söylemiştir (KK-30, KK-31). Uygulamanın tamamen toz olarak kullanımına dair bir başka kaynak kişi ise toz haline getirilen defne yaprağı ve reyhanın çocuğun koltuk altına, avucuna, bacak ve baldır aralarına pudra niyetine sürüldüğünü ve bunun çocuğun güzel kokmasını sağladığını (KK-25) belirtmiştir. Yapılan uygulamalarda mitolojide sembolik anlamlar taşıyan 3, 5, 7, 40 gibi formülistik sayıların önemine dair izler görmek mümkündür. Bununla alakalı olan uygulamalar aşağıda belirtilmiştir.

Eline erkek eli değmemiş “yedi bekâr kız”; reyhan, defne ve kekik yapraklarını dövüp zeytinyağı ve biraz tuz ile karıştırır. Bu karışımı çocuğun vücuduna kırk çıkana kadar haftada bir iki defa banyo öncesi sürerek biraz bekletir, daha sonra çocuğu yıkar. “Yedi bekâr kız”ın bu işlemi yapmasındaki amaç saflığı ve güzelliği simgeliyor olmasıdır. Bunun çocuğun hayatının güzel geçeceğine, vücudunun asla kötü kokmayacağına işaret ettiğine inanılır (KK-17, KK-18, KK-19). Ayrıca bu karışımın çocuğun sancısını geçireceğine de inanılır (KK-19). Burada hem halk hekimliğini içeren tıbbi bir uygulama hem de inanç söz konudur. Bir diğer uygulama ise şu şekildedir: “Yedi çeşit” (beyaz gül, kırmızı gül, karanfil, defne yaprağı, portakal ve limon çiçeği, reyhan) güzel kokan bitki çocuğun “kırk suyu”na konulur, gül suyu da eklenir. Daha sonra çocuk bu suyla teni çiçek gibi güzel koksun diye yıkanır (KK-22).

Kaynak kişinin aktarmış olduğu bu uygulamada dikkat çeken “yedi bekâr kız” olgusu bir başka kaynak kişinin (KK-22) aktarımında “yedi çeşit bitki”ye dönüşür. Burada asıl dikkat çekici nokta yedi sayısıdır. Dillerin temel sözcükleri arasında kabul edilebilecek sayı isimleri ve sayılar “o dili konuşan milletlerin inançlarından, sosyal ve coğrafi çevrelerinden, etkilendikleri kültürlerden, tarihlerinin her olayından, gelenek ve göreneklerinden izler taşımaktadırlar.” (Şavk 2001: 52). Anadolu’da ve diğer tüm Türk boylarında, çeşitli dini ve etnik gruplarda da yedi sayısı kutsal sayılmış ve uğurlu olduğuna inanılmıştır. Yedi sayısı gibi sembolik anlam içeren formülistik bir diğer sayı da kırk sayısıdır. Tevrat’ta, Kur’an’da, çeşitli mitolojik eserlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Hz. Musa’nın Tanrı’nın emirlerini Turdağı’nda kırk gün kırk gecede alması, Hz. Muhammed’e kırk yaşında peygamberlik verilmesi, Alevi-Bektaşî geleneğinde kırklar meclisi, ölünün kırkının çıktığı gün mevlit ve Kur’an okunması, destanlarda kırk yiğidin, kırk güzelin olması, masallarda kırk gün, kırk gece, kırk harami gibi kullanımlarının olması, bunlara örnektir.

Yeni doğum yapan anne ve bebeği kırk günlük süreçte “kırklı” olarak adlandırılır. Artun (2009: 154), bu süre içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için eve misafir kabul etmeme, anne ve çocuğun dışarı çıkmaması gibi bazı önlemlerin alındığını söyler. Kırk gün dolduktan sonra anne ve çocuğun yıkanmasına ise “kırklama” adı verilir. Hatay gelenekleri içerisinde de doğum yapan anne kırk güne kadar “kırklı” sayılır. Yedinci ve kırkinci gün anne ve bebeği güzel kokması için içerisine defne yaprağı konulan ılık su ile yıkanır. Kadının kırklanması loğusalığın bitip normal yaşantısına döndüğünün bir göstergesidir.

Hatay’da kırkı çıkarılacak olan bebeğin banyosunda yapılan uygulamalarda kırk sayısı da dikkat çekicidir. Bu uygulamaya dair kaynak kişi şu şekilde bilgi aktarmıştır: “Annem kırkı çıkarılacak olan çocuğun banyo suyuna defne yaprağını kırka bölüp koyardı. Bu suyla çocuğu yıkardı. Ayrıca murt (hambeles) yaprağı, defne yaprağı ve reyhanı dövüp içine zeytinyağı dökerdi. Bunu çocuğun vücuduna sürüp bekletirdi. Çocuğun kötü kokmasını ve pişik olmasını engellerdi.” (KK-26).

Bir başka uygulamada ise kırk adet defne yaprağının her birine Felak ve Nas sureleri okunur ve içinde bir miktar zeytinyağı ile tuz bulunan banyo suyuna konulur. Bu su ile önce kırklı olan bebek sonra anne yıkanır. En son “arılık, dirilik, duruluk” denilerek banyo tamamlanır. Burada amaç hem geleneği devam ettirmek hem de nazarı engellemektir. Kişiler ailenin yeni üyesi olan ve kırkıncı gününe ulaşan bebekler için ritüel haline getirdikleri bu uygulamayı aile bireyleri, akrabaları ile bir araya gelerek icra etmekte ve yeni nesillere icra ortamında bu bilgileri aktarmaktadır. Bu uygulama cenaze törenlerinde de yapılır. Dua okunarak defne yaprağı konulan su ile ölü yıkanır. Burada amaç ölünün güzel kokmasını sağlamaktır (KK-38). Dolayısıyla bir taraftan geçiş dönemlerinde koruma ve kutsama yapılırken; diğer taraftan yardımlaşma ve destek söz konusudur. Segal’in (2012: 278) ifadesiyle, ritüeller ya da dini törenler toplumsal hisleri harekete geçirerek bu yöndeki destek ve dayanışmayı da yavaşça ortaya çıkarırlar.

Kaynak kişilerin bebeğin kırkı çıkarılırken yaptıkları bu uygulamalar genel itibariyle benzerlik göstermektedir. Karışıma konulan bitkilerin sayısında ve içeriğinde, uygulanan gün sayısında küçük farklılıklar olsa da uygulamanın amacı (vücudun tahriş olmasını, kötü kokmasını engelleme, sancıyı geçirme ve iyi dilekte bulunma vb.) ve işlevi ortak paydayı oluşturmaktadır. İnsanların yapmış oldukları bu uygulamaların benzerlikler gösterip ortak paydayı oluşturması bizi Malinowski’nin (2016: 44) kurum olarak adlandırdığı örgütlenme kavramına götürmektedir. Ona göre insanlar amaçlarını gerçekleştirmek için örgütlenmek zorundadırlar. Bir geleneği gerçekleştirmek amacıyla da insanlar bir araya gelmekte ve onu gelecek nesillere aktarmaktadırlar. Öyle ki kültürün ana unsuru da insanların bir araya gelerek örgütlenmesidir. Kırklama geleneğinde de bir araya gelip örgütlenen kişiler, gerek dualar gerek temennilerle bu geleneği sürdürmekte, doğrudan ya da gizil olarak kültürel unsurları yeni nesillere aktarmaktadırlar.

Kırklama uygulamalarında bitki yapraklarının canlılığını koruyup solmayan ve sürekli yeşil kalabilen bitkilerden seçilmesini, eski şekli “yaşıl” olan yeşil rengin kutsiyetine bağlayabiliriz. Kaynak kişilerimizin aktarmış oldukları bu uygulamaların sağlığın devamını sağlama, hastalıkları

bertaraf etme, nazarı engelleme ve kültürel değerleri gelecek kuşaklara aktarma gibi işlevlere hizmet ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca insanlar bir araya gelerek sosyalleşmekte ve özel ana tanıklık ederek mutluluk ve heyecanlarını paylaşmaktadırlar.

2.2. Nazardan Korunma ve Bereket Uygulamalarında Defne

Halk inançlarında, bazı insanların kıskançlık ya da hayranlıkla bakmasıyla gözlerindeki kötü enerjilerin canlı veya cansızları olumsuz etkilemesi, nazar olarak adlandırılmaktadır. Arapça “bakış” anlamına gelen nazar, halk arasında “nazara gelme”, “nazara uğrama”, “göz değmesi” olarak da nitelendirilmektedir.

“İnsanoğlu ilk çağlardan beridir doğayı kontrol etmeye çalışmış, kontrol edemediği veya bilmediği/açıklayamadığı şeylerden de kaygı duymuş ve korkmuştur. İnsanlar yaşamalarında meydana gelen/gelebilecek maddi ve manevi bir hasarı bilinçaltıyla bağlantı kurarak bir nedene bağlayıp rahatlama çalışır.” (Reyhanoğlu, 2017: 50)

Nazar da insanların kötü enerjiden sakınmaya çalıştığı bir durumdur. Nazara karşı korunma yöntemlerinin başında gelen nazarlıklar pasif büyü araçlarıdır, halk arasında sihirli ögeler taşıdığına inanılmaktadır. Eskiden beri var olduğu bilinen, kötülüklerden ve kötü gözden korunma amaçlı kullanılan nazarlık Hatay’da da nazardan veya gözden korunma, bereket temin etme amaçlı kullanılmakta ayrıca buna yönelik birçok âdet bulunmakla birlikte en yaygın olanı nazar boncuğu asma, dua asma ve buhurdur (Gündüz ve Reyhanoğlu, 2018: 866). Nazarı engellemek için çok eski dönemlerden beri başvurulan birçok yoldan biri de defne dalıdır. Kaynak kişilerden ikisi (KK-9, KK-10) geçmişte büyüklerinin defne çekirdeğini nazarlık olarak kullandıklarını, bunun eski bir inanç olduğunu ama günümüzde uygulamadıklarını belirtir. Bir başka kaynak kişi ise çocukluğunda defne çekirdeklerinin bir ipe dizilerek bileklik yapıldığını ve nazarı engellediğini söyler (KK-30). İşlevsel kuram bağlamında değerlendirecek olursak bu tarz uygulamaların soyut ya da somut tehlikelere karşı kişinin kendini koruma duygusuyla yapmış olduğu davranışları içerdiğini söyleyebiliriz. Nitekim “korunma çok sıklıkla öngörülü davranmayı ve planlamayı içerir” (Çobanoğlu, 2016: 277).

Bir kaynak kişimiz, “Sabah namazından sonra kimse ile konuşmadan evden çıkıldığını, defne dalının kesilip getirilerek evde kapının arkasına asıldığını duymuştum. Nazara karşı yapılmış.” (KK-23) diyerek defne dalının yöredeki nazarı engelleyici işlevinden bahsetmiştir. Burada sabah namazından önce kimse ile konuşulmadan ağaç dalının kesilip getirilmesi kutsiyetle alakalıdır.

Kapı arkasına asılan defne dalı canlı veya cansız her şeye etkisi olacak kötülükleri, nazarı engelleyerek ondan korunma işlevine hizmet eder.

Defne yaprakları ve dalı, nazardan korunmak/ engellemek amacıyla tütsü olarak kullanılmaktadır. Temeli pagan döneme dayanan, Anadolu'da ve Akdeniz coğrafyasında da görülen kutsal ağaçların yakılarak tütsülenmesi ve kötülüklerin uzaklaştırılmasına dair ritüeller günümüzde de devam etmektedir. Bu amaçla defne dalı ya da yaprağı yakılarak çeşitli dualar edilir ya da temennilerde bulunulur. Yakılan defne yaprakları odalarda veya kişilerin üzerinde gezdirilerek kötü ruhların, negatif enerjinin ve nazarın dağılması (KK-15) sağlanır. Bu uygulama sırasında Felak ve Nas surelerini okuyanların varlığı (KK-38) bize ritüellerin İslami boyut da kazandığını gösterir. Negatif enerjiyi kovuşturma, kötülüklerden ve nazardan korunma amacına yönelik defne yaprağının veya dalının tütsüleme geleneği içinde varlığını koruduğu fakat kokusunu zor yayması sebebiyle diğer tütsülere nazaran çok tercih edilmediği görülmüştür. Tüm bu uygulamaların amacı "korunma/engelleme" işlevine yöneliktir. Kişi olumsuz etkisi olacağını düşündüğü herhangi bir şeyi en başından engelleyerek kendini güvene almaya çalışır.

Hatay'da defne dalı ve yaprağı nazar çıkarma yanında tütsü olarak da kullanılmaktadır: "Tütsü olarak kullanıldığını biliyorum. Ortamdaki ve kişideki olumsuz enerjiyi uzaklaştırıyor. Ben de birkaç defa denemiştım" (KK-11). Tütsü olarak kullanıldığını duydum ama bu tarz inançlara sahip değilim, yapmadım" (KK-12, KK-22). Görüşme esnasında çekmecesinden kuru defne dalını çıkarıp gösteren kaynak kişimiz (KK-15) ise mutlaka iş yerinde ve evinde defne dalı bulundurduğunu ve negatif enerjiyi kovuşturmak amacıyla ara ara yaktığını belirterek tütsünün kötü olan her şeyi ortamdaki uzaklaştırdığını ve nazarı engellediğini ifade eder. Burada tütsü kullanımı kötülükleri uzaklaştırma, iyilikleri çağırma işlevine sahiptir. Tütsü (buhur) yakma geleneğinin yaygın olduğu Antakya'da bereket sağlama amacıyla da aynı uygulama yapılmaktadır. Temeli ilkel toplumlara dayanan ve ateş kültürünün yansıması olan tütsüleme geleneği arınmanın, temizlenmenin ve kötülükleri kovuşturmanın aracı olarak günümüzde de işlevini sürdürmektedir.

Defne ile ilgili inançlar çeşitli boyutlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Defnenin tütsü olarak koruyuculuk ve kötü ruhları kovması işlevlerinin yanı sıra yaprağının bolluk-bereket temin ettiğine dair inanç ve ona bağlı ritüeli şu şekildedir: "Defne yaprağına bir miktar bal ya da portakal yağı sürüp her tarafını streç film ile sarıyorum. Daha sonra bir kumaşın içine koyup etrafını dikiyorum. Bunu bir yıl boyunca cüzdanımda taşıyorum, sonrasında ise toprağa gömüyorum. Paramı bereketli

kılıyor.” (KK-37). Başka bir yerde rastlamadığımız bu uygulama bize Hıdırellez günü gül ağacının dibine bırakılan ve ertesi gün alınıp cüzdana konulan paranın bir yıl boyunca saklanması inancını anımsatmaktadır. Orada da amaç bolluk ve bereketi arttırmaya yöneliktir.

Yine kökleri çok eskiye dayanan, farklı bir inanç ve ritüel de Yayladağı’nda çok yaygın olan “pekmez köpüğü yeme geleneği”dir. Birlik ve beraberliğin sergilendiği, yardımlaşma işlevinin örneklerinden olan bu geleneğe göre torbalarda ezilip suyu çıkarılan üzüm suyu pekmez yapmak amacıyla odun ateşinde kazanlarda pişirilir. Bir süre kaynadıktan sonra bir kenara alınıp dinlendirilir. Su kabakları kepçe şekline getirilir ve onunla pekmez kazandan alınıp bırakılarak köpük oluşturulur. Birçok yerde yapılan bu uygulamanın Hatay’da adeta bir tören şeklinde icra edildiği görülür. Pekmez kimin evinde piştiyse köpüğü yapan kişi bağırarak mahalleliyi çağırır. Herkes köpük yemeye gelir. Pekmezin köpüğü defne yaprağıyla alınıp yenilir, köpüğe kaşık sürülmez. Defne yaprağı bir kaşık gibi kullanılır ve aynı zamanda pekmeze aromasını verir. Defne yaprağının tercih edilmesinin nedeni dut yaprağı vb. gibi eğilip bükülmemesi, zehirli ve zararlı olmamasıdır (KK-38). İnsanların pekmez köpüğü yemek için bir araya gelmeleri bizi Merton’un (1968’den akt. Aça ve Yolcu, 2017: 51-52) açık işlev kavramına götürmektedir. Burada açık işlev, toplumun davranışlarının istenen ve amaçlanan sonuçlarıdır. Burada da insanlar pekmez kaynatma amacıyla bir araya gelmekte ve yardımlaşma içerisinde birbirlerine destek olmaktadır. Pekmezin kaynatılmasıyla ortaya çıkan köpüğü ise mahalleli davet edilerek paylaşma arzusu, birlik ve beraberlik simgesi olarak bu gelenek sürdürülmektedir.

Defne ile ilgili bir diğer inanç ve ritüel ise Hristiyanlar için önemli bir gün olan Paskalya törenlerinde kilisede etrafa defne yapraklarının saçılmasıdır. TDK (URL-4, 2021) paskalyayı “İsa’nın dirilişini anmak için Hristiyanlarca kutlanan bayram olarak” tanımlanmıştır. Paskalya, İbranice; “geçiş” anlamına gelen “Pesah”, Yunanca; “Paskhalia”dan gelir (Ayrancı, 2018: 2). Küçük (2016: 257) ise Paskalyanın, İsa’nın, insanlığın tüm günahı için ilk ve son kez kendisini, Çarmıh’ta feda etmesinin ardından dirilişini ifade etmek üzere kullanılan bir terim olduğunu söyler. Ayrıca Havariler Dönemi’nde veya II. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı ifade edilen bu bayramın, Hristiyanlar için İsa’nın ikinci gelişini, Havariler ile yediği son yemeği, çarmıha gerilişini ve dirilişini hatırlatması yönüyle oldukça önem arz ettiğini aktarır.

Paskalya haftasının ne zaman kutlandığıyla ilgili olarak Tümer ve Küçük (1993: 265’ten akt. Ayrancı, 2018: 2), “...22 Mart-19 Nisan arasında bir pazar günü kutlanır ve her sene yeniden tespit

edilir.” şeklinde bilgi vermiştir. 21 Mart’ın Nevruz Bayramı olarak baharın müjdecisi niteliğinde olması da dikkat çekici niteliktedir. Geleneksel olarak, Paskalya Bayramını Katolikler ve Ortodokslar farklı günde kutlarken Antakya’da 1988’den beri Ortodoks ve Katolik Kilisesi birlikte kutlamaktadır. Ortodoks cemaat burada daha fazla olduğu için kutlama Antakya Rum Ortodoks Kilisesi’nde yapılmaktadır (Türkoğlu, 2006: 87). Konuyla ilgili otorite olan kaynak kişi (KK-29) Paskalya törenlerinde defne yaprağının saçılmasıyla ilgili olarak, bunun eski bir Yahudi geleneği olduğunu, kralları ya da üst düzey yöneticileri karşılarken coşku ve sevinç göstergesi olarak kullanıldığı bilgisini aktarmıştır. Hz. İsa’yı karşılarken de defne yapraklarının saçılmasının ritüel haline geldiği ve günümüze kadar uzandığını söylemiştir. Katolik Kilisesinde yaptığımız görüşmede de kaynak kişimiz Paskalya töreninde defne yapraklarının saçılması geleneğinin olduğunu ve bu uygulamanın kendilerinin de katıldığı Ortodoks kilisesindeki törende yapıldığı bilgisini aktarır (KK-25). Ayrıca defnenin nazar için ve tütsü olarak kullanılması ile ilgili olarak da şu şekilde bilgi verir: “Günümüzde Paskalya Bayramından bir gün önce (cumartesi günü) ilahiler eşliğinde defne yapraklarının saçılması ritüeli devam etmektedir. Defne bizim için mutluluk ve coşku simgesidir. Dini ritüeller dışında tütsü olarak yakılması, nazara karşı koruyuculuğunun olması gibi herhangi bir kullanımı yoktur.” (KK-29).

Antakya Rum Ortodoks Kilisesi papazı Dimitri (akt. Türkoğlu, 2006: 87) defne yaprağının kullanımıyla ilgili olarak cumartesi günü İsa’nın şeytanı alt edip geldiği ve ona karşı büyük zafer kazandığı için zaferi temsil eden defne yaprağının kilisenin içinde yere serildiğini ve üzerine basılarak gezildiğini ifade etmiştir. O gün Mesih İsa’nın gelişi sabırla ve heyecanla beklenmekte ve sonunda kurtuluşa erileceği düşüncesi ile paskalyaya hazırlık yapılmaktadır. Paskalya törenlerinde defne yaprağının eskiden olduğu gibi temsil ettiği anlamları günümüzde de sürdürüyor olması ona atfedilen kutsiyetle ilgilidir. Aynı zamanda dini bir sembol olduğunun göstergesidir. Bu uygulamalar bize Malinowski’nin (2016: 150) işlevin sadece biyolojik ihtiyaçlara yönelik olmadığı aynı zamanda toplumsal inançlar doğrultusunda belirlenen türevsel faaliyetleri de kapsadığı görüşünü hatırlatmaktadır.

3. Defnenin Sembolik Anlamı ve Defne Anlatısı

Defne ağacı ve ürünleriyle ilgili inanç, ritüel ve anlatılar, tarihin ve çok kültürlülüğün izleriyle kent için bir semboldür. Semboller din, edebiyat, müzik, resim, mimari gibi pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır. TDK (URL-5, 2021) simgeye eş anlamda vererek “sembol[ü], duyularla ifade

edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne, işaret, remiz, timsal” olarak tanımlar. Malinowski (2016: 144) ise sembolün şartlı bir uyarıcı olduğunu ve koşullanma sürecinde davranışa karşı geliştirilen tepkilerden oluştuğunu belirtir. Sembollerin ortaya çıkmasını sağlayan ve ona çeşitli anlamlar yükleyen insandır.

Dini ve dini olmayan semboller insan hayatını kuşatmıştır. İnsanların en etkili iletişim araçlarından biri olan sembollerin devamlılığını sağlayan onların bireysel ve toplumsal olarak üstlendikleri işlevlerdir. “İşlevini devam ettiren canlı bir sembol hem birey hem toplum üzerinde güçlü bir etkiye sahipken işlevini kaybetmiş bir sembol unutulmakta onun yerini aynı görevi devam ettiren başka bir sembol almaktadır” (Kızıl, 2018b: 31). İşlevini yitiren ya da unutilan semboller tarihi bir eser olarak sonraki dönemlere kaynaklık etmektedir. Malinowski de (2016: 142-144) kültürel sürecin herhangi bir tezahürü ele alındığında genellikle aralarında belirli ilişki ağı kuran insanların örgütlenecek el yapımı ürünler ürettiklerini, konuşarak veya simgesel yöntemlerle iletişim kurduklarını söyler. İnsan yapımı nesnelere, örgütlü yapılar ve sembolizmin kültürel sürecin üç önemli boyutu olduğunu vurgular. Bu döngü içerisinde sembollerin iletişimsel yönü belirtilmiştir. Malinowski (2016: 142-144) ayrıca, sessiz bir filmin sadece ritüel, jest ya da belirli işaretler ve geleneksel hareketler gibi sembolik şeyler içerebileceğini örneklerken aynı zamanda “sembolizmin elbette ki en önemli tarafı sözel bir yapıya sahip olmasıdır” der. Sembollerin bu yönü onun sözlü kültür geleneği içinde yaygınlık kazanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Defne çok eski dönemlerden itibaren insanlar için farklı anlamlar içermiş ve sembol olarak kullanılmıştır. “İnsan davranışlarının çoğu da simgelerle anlamlı bir biçimde ortaya konulmaktadır. Ancak simgelerin anlam kazanabilmeleri için insanlar bu simgeler üzerinde hemfikir olmalıdırlar” (Aman, 2012: 139). İnsanların üzerinde hemfikir olduğu semboller güçlü bir yapıya sahiptirler. Kızıl (2018a: 1308) sembollerin en önemli özelliğinin kendisi dışında bir şeye işaret etmeleri olduğunu belirterek içinde buldukları coğrafyadan da etkilendiklerini söyler.

Tarihin birçok evresinde defne, farklı sembollerini üzerinde barındırmış ve anlamlar kazanmıştır. Örneğin Romalılar ve Yunanlılar savaş ve spor zaferlerini simgelemek amacıyla defne yapraklarından yapılan çelenkleri ödül niteliğinde taç olarak kullanırlardı. Yine Romalılar döneminde ülkeyi sembolize etme amacıyla altın paraların üzerinde de motif olarak defneden çelenk kullanılmış, bununla birlikte yakın coğrafyada yer alan efe kültüründe ise ölümün ve vefakârlığın simgesi olmuştur (Karık vd., 2015: 1). Defne yaprağının “krallar, üstü düzey

yöneticiler, Tanrı ve Tanrıçalarla” ilgisinin olması, mitlerde yer alması onun “kutsal” ve “asil” bir yönünün olduğunu ortaya koyması bağlamında önemlidir.

Yapılan saha çalışmasında kişilerin belleklerinde canlanan defneye dair sembollerin birbirine yakın çağrışımlar içerdiği gözlemlenmiştir. Hatay’da defne isminin; kişi, mekân veya işletme adı olarak kullanımıyla, defne sembolünün şehrin birçok yerinde karşımıza çıkmasının ve kurumların simgesi haline gelmesinin arka planında da geçmişteki “asalet” ve “kutsiyete” yaptığı çağrışım düşünülebilir. Hatay halk kültüründe defne sembol olarak sıklıkla kullanılmış ve halk belleğinde çok katmanlı çağrışımlar yaratmıştır: “Defne yapraklarından taç yapılması başarının ve gücün sembolüdür.” (KK-8), “Mitolojiden bildiğim kadarıyla kralların ya da Tanrıların başında defneden taç olması gücün göstergesidir” (KK-27).

Defne efsanesindeki Defne ve Apollon’un olayı ve anlatının mesajları bağlamında kaynak kişilere göre “Defne efsanesi aşkın ve ölümsüzlüğün simgesidir” (KK-4). “Umutsuz ve karşılıksız bir aşkın öyküsüdür” (KK-5). “İyiliğin ve güzelliğin simgesidir.” (KK-24). Defne kelimesinin kişilerde uyandırdığı çağrışım ise genellikle aşk, sevgi, güzellik, barış, zafer, başarı, güzel koku üzerine yoğunlaşmıştır. Kimine göre doğayı ve temizliği (KK-13, KK-21, KK-32), güzel bir kadını (KK-11), yemeği çağrıştırırken (KK-20) kimine göre ise sürekli yeşil kalması yönüyle yaşamın simgesidir. Hatay’da yer alan Arkeoloji Müzesi’ndeki mozaiklerde de defne figürünü sıklıkla görmek mümkündür. Defneye dair sembollerin gerek halk belleğinde çok katmanlı bir çağrışımının olması gerek tarihi yapılarda ve sanatsal eserlerde yer alan figürlerde yarattığı çağrışım ile karşımıza çıkması yöre için sembolik bir unsur olduğu izlenimini vermektedir.

Görüldüğü üzere sembolün kişiden kişiye değişen anlamlar ve çağrışımlar içermesi onun çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum içinde bulunduğu coğrafya ve kültürden etkilenen semboller aracılığıyla o toplumun kültüründen izler bulmamıza da olanak sağlamaktadır.

Defneyi dini bir sembol olarak ise daha önce bahsettiğimiz gibi Hristiyanların Paskalya törenlerinde görmek mümkündür. Manevi bir coşku oluşturan sembollerin bireyi harekete geçirme, topluluğu yönlendirme, organize etme gibi birleştirici ve bütünleştirici işlevleri vardır. “Dinî sembol, bireyin sembol olmadan kendisine kapalı kalacak kutsalın bilincine varmasını sağlayarak, kutsalın farklı tezahürlerinin yorumunu mümkün kılmakta, farklı tecrübe düzeylerine ulaşmayı sağlamaktadır” (Kızıl, 2018b: 32). Tarihin eski dönemlerinde kralları karşılama törenlerinde

serpiştirilen defnenin günümüzde Hz. İsa'nın sembolik olarak karşılandığı törenlerde kullanılması, manevi coşkunluğun bir simgesi olduğunu ve olaylar arasındaki bağlantının mahiyetini göstermektedir. Bu davranışlar kutsallık atfedilen durumlar karşısında insanları birleştirici ve yönlendirici rol oynamakta ve bu yönüyle defnenin kapalı işlevini ortaya çıkarmaktadır. Hristiyanlar için günahların affı, yeni bir hayata dirilmenin sembolü olan vaftiz törenlerinde de defne yaprağı kullanılmaktadır. “Sozomen, Valentinianus'un Julian'ı tapınağa takdis edişini anlatırken, tapınağa girmelerinden hemen önce bir rahibin onların üzerlerine yeşil dallı bir bitkiyle su serptiğini anlatır” (Uygun Yazıcı, 2018: 23). Bu yönüyle de defnenin yaşam gücü, ebediyet ve dirilişin sembolü olduğunu söyleyebiliriz.

Günümüzde defnenin Hatay'da sabun kutularının üzerinde, mozaiklerde, takılarda, taş ve ahşap oymacılığında motif olarak bölgeyi temsilen kullanıldığını görmekteyiz. Hatay'a özgü motiflerin kullanılarak hediyelik eşyaların satıldığı bir dükkânda görüştüğümüz kaynak kişi; “Defne efsanesine ait deseni mozaikte ve şallarda kullanıyoruz. Buraya gelen turistlerin dikkatini çekiyor. Yöreme ait bir şey olduğu için tercih ediyorum.” (KK-15) diyerek kendi yöresine özgü ürünlerin satışını yapmaktan duyduğu mutluluğu dile getirmiştir. Diğer kaynak kişiler de bölgenin sembolik ürünü haline gelen gerek boyuna bağlanan ipek fularda gerek mozaikte defne efsanesine ait figür kullanımının yöreye gelen turistlerin ilgisini çektiğini ve satış kolaylığı sağladığını ifade etmişlerdir (KK-13, KK-15). Böylelikle somut ürünler aracılığıyla bölgeye özgü değerlerin kalıcılığını sağlanmakta ve sosyo-ekonomik kazanç elde edilmektedir.

Şehrin sembollerinden bir diğeri de her iki anlatının tanımlamasına giren varyantları ile “Defne ve Apollon” anlatısıdır. Sözlü geleneğin bir parçası olan anlatılar somut olmayan kültürel mirasın aktarımında önemli rol oynamaktadır. Linda Degh (2010: 111) anlatıyla ilgili olarak “Anlatım süreklidir. Hikâye etme eğilimi ve onu dinleme ihtiyacı, anlatıyı uygarlık tarihi boyunca insanların doğal yoldaşı yapmıştır. Anlatılar kendilerini herhangi bir yöresel ve sosyal havaya uyarlayabilirler” der. Masal, efsane, mit, hikâye, fıkra gibi anlatı türleri başlığı altında toplanabilecek halk edebiyatı ürünleri bulunduğu toplumun kültürel hayatından izler taşır ve bize o toplum hakkında ipuçları verir. Malinowski'ye (2000: 105) göre “Halk masalları bildiğimiz gibi mevsime bağlıdır ve eğlence aracı olarak hizmet görür. Olağandışı bir gerçeklikle yüz yüze gelmekten doğmuş olan efsane, tarihsel panoramalar sunar. Mit ise, ayinler, törenler ya da toplumsal veya ahlaki bir kuralın haklı çıkarılması gerektiğinde, yaşı, gerçekliği ve kutsallığı için

teminat istediğinde işe karışır.” Mitler, sözel anlatıların bir nevi kökeni sayılmaktadır. Bireysel veya kolektif bilinçaltının yansıması olan mitler taşıdığı arkaik ve ilahi özellikleriyle toplum üzerinde büyük etki bırakmıştır. Mitler salt metinler değil toplumların yaşam izlerinin geçmişle gelecek arasındaki bağı güncel tutan, kültürün bir parçasıdır. Defneye dair inanış ve anlatıların halk belleğinde yaşıyor olması da geleneğin gelecek kuşaklara aktarılması, kültürün devamlılığı noktasında dinamikliğini koruma işlevini sağlamaktadır. Sakaoğlu (1980: 21), mit ile efsaneyi karşılaştırarak her ikisinin de inanma yönünden anlatıcı ve dinleyici tarafından gerçek kabul edildiklerini söylerken farklılık olarak ise efsanede geçen zamanın mitlere göre daha yakın bir geçmişe ait olduğunu aktarır. Mitler konu yönüyle farklılık göstermektedirler. “Defne ve Apollon” anlatısı literatürde varyantları nedeniyle efsane kategorisinde de mit kategorisinde de yer alır. Dünya topluluklarının mitlerinde şekil değiştirmenin en çok işlenen konulardan biri olduğunu söyleyen Ergun (2004: 61, 63) şunları aktarır: “Ağaca dönen kadın motifi dünya kültüründe çok yaygın görülmektedir. Mesela Yunan Mitolojisinde Philemon ve Baküs, Daphne ağaca dönüşmüşlerdir.” Ergun’un da aktardığı gibi ağaca dönen kadın motifinin anlatıldığı efsanelerden birisi de defne efsanesidir.

Bu çalışmada kaynak teşkil etmesi nedeniyle anlatılar yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenmiştir. Defne efsanesinin yer aldığı bazı yazılı kaynaklardan örnekler şöyledir:

Necatigil (2017: 38) Anadolu’daki mitik anlatılara yer verdiği çalışmasında “Daphne” maddesinde bu efsaneyi; “Apollon güzel nymphe Daphne’ye âşık oldu, nymphe’nin peşine düştü. Tam yakalayacağı sırada Peri kızı dua etti, bir defne ağacı (Yunanca Daphne) oluverdi” şeklinde aktarır. Erhat (2002: 81) ise çalışmasında Daphne maddesi olarak efsaneyi şöyle aktarmıştır:

“Defne ağacına dönüşen Thessalia ırmağı Peneus’un kızı Daphne güzeller güzeli bir nymphe imiş. Kendini Gaia tanrıçaya adadığı için erkeklerden kaçarmış. Tanrı Apollon ona gönül vermiş, peşine düşmüş, kız kaçır Tanrı kovalarmış. Tam yakalanacağı anda Daphne babası ırmağa yalvarmış onu kurtarsın diye. Birden bir defne ağacına dönüşmüş. Tanrı da bakmış ki kolları arasında sıkıldığı gövde bir ağaç kütüğü. Defne ağacını kendi kutsal ağacı diye benimsemiş tanrı, sazını çalar Musaların korosunu yönetirken dallarından yaptığı çelenkleri eksik etmemiş başından.”

Bu anlatıda geçen Thessalia ırmağı Hatay’da değil Yunanistan’da Teselya bölgesinde bulunmaktadır. Bu da defne anlatılarının Akdeniz coğrafyasındaki yaygınlığına dair örnek olarak verilebilir. Hatay’la ilgili halk anlatılarındaki Defne efsanesi ise şu şekildedir:

“Zeus’un oğlu Işık Tanrısı Apollon, ırmak kenarında genç ve güzel bir kız görür. Bu eşsiz güzelin adı Defne’dir. Apollon’un içinde arzular uyandırır. Onunla konuşmak ister. Fakat Defne, Işık Tanrısı’nın içinden geçenleri anlamıştır. Kaçmaya başlar. O kaçar, Apollon kovalar. Çapkın Tanrı bir taraftan “kaçma seni seviyorum” diye bağırır. Defne ise Tanrılarla sevişen kadınların başlarına neler geldiğini bildiği için korkuya kapılır ve kaçmaya devam eder. Apollon’a gelince, bu güzel periyi mutlaka yakalamak istemektedir. Aralarındaki mesafe gittikçe kısalır ve bir an gelir ki Defne, Apollon’un sıcak nefesini saçlarının arasında duyar. Artık kurtuluş imkânı kalmadığını anlayan Defne, birden durur ve ayağı ile toprağı kazıyarak şöyle bağırır: “Ey toprak ana, beni ört, beni sakla, beni koru.” Bu içten yalvarış üzerine Defne organlarının ağırlaştığını, odunlaştığını hisseder. Olgun göğsünü gri bir kabuk kaplar, kokulu saçları yapraklara dönüşür, kolları dallar halinde uzar, körpe ayakları kök olup toprağın derinliklerine dalar, bir defne ağacı oluverir. Bu manzara karşısında şaşırıp Apollon, Defne’nin ağaç oluşunu hayret ve üzüntü ile seyreder. Sonra da sarılır ve sert kabukları altında hala çarpmakta olan kalbinin sesini duyar ve şöyle seslenir: “Defne, bundan sonra sen, Apollon’un kutsal ağacı olacaksın. O solmayan ve dökülmeyen yaprakların, başımın çelengi olacak. Değerli kahramanlar, savaşlarda zafere ulaşanlar, hep senin yapraklarınla alınlarını süsleyecekler. Şarkılarda, şiirlerde adımız yan yana geçecek. Bu tatlı sözler üzerine Defne, dallarını eğerek Apollon’u saygı ile selamlar. ...Apollon teessür ve heyecan içinde o ağacı amblem olarak aldı ve parlak yapraklarından başına bir tac yaptı. İşte o zamandan beri şiir ve silah zaferi Defne dalı ile ödüllendirilir ve Defne’nin gözyaşları bugün hala Harbiye’de şelaleler meydana getiriyor.” (Kalaycıoğlu, 2001: 8)

Kalaycıoğlu (2001: 8) anlatının geçtiği mekânın Hatay’da bugün hâlâ şelalelerin akmaya devam ettiği ve birçok defne ağacının olduğu Harbiye olduğunu söyler. Hatay’da efsaneler ve menkıbeler üzerine bir çalışması bulunan Zafer Sarı (1994: 47) ise Harbiye Efsanesini “Defne” başlığı altında şöyle aktarır: Bu anlatıda da yine Antakya’ya özgü olarak “Harbiye Şelalesi” ve “Asi Nehri” mekân olarak geçmektedir. Halk arasında Harbiye’de çağlayarak akan şelaleler, Defne’nin gözyaşları olarak bilinir ve buraya da “defne şelaleleri” adı verilir. İki araştırmacının da anlattığı efsanede bazı farklılıklar söz konusudur. Sarı’ya (1994: 47) göre Defne’nin lir çalgıcısı olduğu ve Apollon’a yakalanacağı sırada Yer Tanrısı’na yalvarması sonucu yerin yarılarak Defne’nin kaybolması bilgisi Kalaycıoğlu’nun (2001: 8) aktarımında yoktur. Ona göre Defne, Toprak Ana’ya yalvardığı esnada ağaca dönüşmeye başlamıştır. Ayrıca Sarı’nın anlatımında mekân olarak “Harbiye”nin söylenmesi dikkat çekicidir.

Sahada yapılan derlemelerde de kaynak kişiler anlatıyı ve mekânları şu şekilde aktarmıştır: “Rivayete göre bu olay Hatay/Antakya’da Harbiye mevkiinde meydana gelir. Defne ağacının asıl yeri bu yerdedir ve bugünkü Harbiye şelaleleri aslında güzeller güzeli Daphne’nin Defne ağacına dönüştüğü zaman Apollon’un döktüğü gözyaşlarıdır. Ve yine bir rivayete göre sevdiği kadını ‘baş tacı etmek’ deyimini de bu efsaneden gelmektedir” (KK-3).

Türkçede yaygın bir kullanımı olan “baş tacı” deyimini Arapça konuşurlar arasında “başımın üstüne” anlamıyla ilişkili olarak ala rasi (على رأسي) şeklinde karşımıza çıkmaktadır (KK-34, KK-35, KK-36). Misafirin baş tacı olarak adlandırılması ile defnenin kralların, yarışmayı kazanan sporcuların ya da şairlerin başına taç olarak takılması arasında bir bağlantı kurulabilir. Çünkü bir şeyin baş tacı yapılması ona verilen önemin bir işaretidir. Kaynak kişilerimizden biri; “Defne ağaca dönüştükten sonra kral defne yapraklarını başına taç yapmıştır. Bu da ona verdiği değerın göstergesidir. Biz Araplarda misafir çok değerlidir ve gelen misafir bizim için ‘baş tacı’dır.” (KK-10) şeklinde bilgi vermiştir. Bir diğer kaynak kişi de; “Biz Türklerde misafir çok ama çok değerlidir. Gelen misafir memnun edilmeye çalışılır. Bu yüzden misafir için ‘baş tacı’ deyimini kullanırız.” (KK-19) diyerek sadece Arapça konuşanların bu deyimini kullanmadıklarını ifade etmiştir. Bundan yola çıkarak “baş tacı” deyiminin zaman içinde kültürel etkileşime bağlı olarak yöre sakinleri tarafından kullanılan bir deyim haline gelmiş olabileceğini söyleyebiliriz. Bu deyim “Defne ve Apollon” anlatısıyla kökenlendirilmesi ayrıca deyimın misafir ağırlamak, misafire kıymet vermekle ilgili olması da bölge insanının kültürel değerlerini vurgulaması bağlamında dikkate değerdir. Sözlü kültür ortamının bir ögesi olan baş tacı deyiminin Apollon’un başındaki defne tacı arasındaki sembolik ilişki, anlam bağını kuvvetlendirmekte ve onu somutlaştırmaktadır.

Sözlü kaynaklardan derlediğimiz bir anlatıya göre de:

Çok Tanrılı eski dönemlerde Defne bu bölgede (Harbiye’de) gezen, sarı saçlı, güzel tenli, çok güzel ve tatlı bir kadınımış. Apollon avlanırken onu görür ve âşık olur. Defne Apollon’dan ürküp kaçar ve buralara gelir. Apollon’un onu yakalayacağını anlayınca Toprak anadan onu ağaca dönüştürmesini ister. Dileği kabul olunca da saçları yaprak, kolları gövde olan bir ağaca dönüşür. Apollon bunun üzerine kahrından ağlamaya başlar. Üzütüsünden gözyaşları şelale oluşturur. O günden beri de hala gözyaşları burada akıp durmaktadır. (KK-8)

Bir başka kaynak kişimiz farklı olarak efsanenin Eros ile Defne arasında geçtiğini belirterek şunları söyler: Defne’nin Eros’tan kaçarken ağaca dönüştüğü, şelaleden akan suyun Defne’nin gözyaşı olduğudur. Ayrıca Defne’nin aşağıda yer alan ağaçlardan biri olduğu ama kimsenin hangi ağaç olduğunu bilmediği söylenmektedir. Ona göre defne güzelliğın simgesidir (KK-7). Ayrıca kaynak kişimiz bu efsanenin gerçek olduğuna inandığını da belirtmiştir.

Görüşülen kaynak kişilerden anlatıyı “Defne efsanesini çocukken duymuştum.” (KK-26) gibi sözlü kültürden öğrendiğini aktaranların yanında “Bu hikâyeyi hem büyüklerimden dinledim hem de kitaptan okudum” (KK-33); “Bu bilgileri kitaptan okuyarak öğrendim.” (KK-27); “Bu efsaneyi Harbiye’de bir levhada okumuştum.” (KK-9) şeklinde anlatıyı nereden öğrendiklerine dair bilgi

verenler de mevcuttur. Bu durum Hatay'da halk belleğinde yaşayan anlatıları sözlü kültür ortamında başkalarına aktarılması ve hoş vakit geçirme aracı olarak görülmesi yönüyle ön plana çıkarmaktadır. Harbiye'nin Antakya kent kültürü için önceleri bir mesire yeriymiş günümüzde aynı zamanda turistik bir yer olması nedeniyle belediye veya Turizm Bakanlığınca bulunduğu yere asılan levha ve bölge ile ilgili site ve broşürlerde anlatının yer alması da yazılı kültürden sözlü kültüre anlatının yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Ancak kaynak kişilerin aktarımlarına baktığımızda, yazılı kültürden sözlü kültüre geçen anlatının yine sözlü kültürde bağlamdan kaynaklı olarak varyantlaşabildiğini görmekteyiz. Somut olmayan kültürel mirasın bir parçası olan bir mekâna bağlı efsane anlatıları “turizm” ve “ekonomi” bağlamında metalaşarak ve ticaretin bir parçası haline gelerek tüketim kültürü içinde kaybolabilir veya şehrin ya da bir yerin sembolü haline de dönüşebilir.

Sonuç

Akdeniz bölgesinin karakteristik bitki örtüsü makinin bir türü olan defne ağacı, özellikle Hatay'la özdeşleşmiştir. Defne gerek kokusu ve güzel görünümüyle gerek kullanım alanlarıyla bütün Anadolu uygarlıklarında yer edinmiş önemli bir bitkidir. Hatay halkının da özellikle ekonomik anlamda geçim kaynağı haline gelen ve onlara iş imkânı sağlayan defnenin, halk kültüründe çeşitli kullanım alanları vardır. Aynı zamanda inanç ve mitolojik yönüyle de Hatay'ın sosyo-kültürel sembollerinden biri haline gelmiştir.

Halk kültürü, toplumların kültürel kimliğini ortaya koyan ve diğer toplumlarla etkileşimi barındıran bir yapıya sahiptir ve kültürel çeşitliliğin yaşatılmasında önemli bir değerdir. Bu değerler insanların ve ulusların birbirine yakınlaşmasına ve barışçıl bir dünya düzeninin oluşmasına aracılık etmektedir. Defneyi inançlar, ritüeller ve anlatılar bağlamında ele alan bu çalışma, kentin simgesi haline gelen defnenin yöre halkı için ne ölçüde değerli olduğunu ortaya koymakta ve küreselleşmeyle birlikte kaybolmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel mirasın kayıt altına alınarak geleneksel kültürün korunmasına ve yaşatılmasına katkı sağlamaktadır. Yazılı, görsel ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler neticesinde yörede defneye dair değişik anlatı ve inanışların olduğu ortaya konulmuş ve insanların bu inanışlara hoşgörülle yaklaştığı gözlemlenmiştir.

Kökü ilk çağlara uzanan ağaç ve ateş kültürünün izleri Hatay'da defne ve ürünlerine dair geliştirilen uygulama ve pratiklerde de varlığını sürdürmektedir. Kırklama, nazardan korunma, tütsüleme,

bereket temin etme vb. amaçlarla yapılan ve ritüel haline gelen uygulamalarda bu izleri görmek mümkündür. Bir ihtiyacın karşılanmasına hizmet etmesi amacıyla defne dalı ve yaprağı işlevsel bir boyut kazanmıştır. Mitik bir anlatı olan Defne efsanesinin değişik varyantlarla Hatay halkının belleğinde yer etmesi ve dilden dile aktarılması ise topluma özgü ifade ve etkileşim biçimlerini göstermesi açısından önem taşır. Ayrıca defne ve ürünlerinin yerel halk tarafından kullanımının ve üretiminin devam etmesi, hemen hemen her semtinde defne ağacının varlığı onun şehrin simgesi haline geldiğini, başka illerden insanların da belleğinde Hatay ile özdeşleştiğini gösterir. Öyle ki bölgede yer alan birçok kurum ve kuruluşun amblemlerinde defneye yer vermesi ona geleneksel bir boyut kazandırmıştır.

Defnenin hediyeleşme kültürü içindeki yeri de azımsanamayacak ölçüdedir. Gerek Hatay'da yaşayan insanlar gerek oraya turistik amaçla gelenler tarafından birçok defne ürünü satın alınmaktadır. Defne meyvesinden elde edilen yağ ve sabun, Defne Apollon efsanesini çağrıştıran obje, fular vb. ürünler, defne ağacını simgeleyen takılar gibi birçok hediyelik eşya bu kültür içinde yerini almıştır. Hataylılar için en önemli bitkilerden olan defne kişi, yer ve mekân adı olarak da yaygınlaşmaya başlamıştır. Son zamanlarda Defne adının yaygınlaşmaya başlaması ad verme geleneği içerisinde kültürel değerlerin etkisini göstermektedir. Özetle, kutsallığı eskilere dayanan ağaç kültürünün bir yansıması olarak defne ağacı etrafında çeşitli inanç, ritüel ve anlatılar oluşmuş, Hatay'daki çok kültürlü yapıdan da beslenmiş ve şehrin sembolü haline gelmiştir.

Kaynakça

AÇA, Mehmet ve Mehmet Ali Yolcu (2017). "Folklorda Örtük ve Bozuk İşlev". *Folklor/Edebiyat*, C. 23, S. 90, s. 47-58.

AMAN, Fatih (2012). "Bronislaw Malinowski'nin Kültür Teorisi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 21, S. 1, s. 135-151.

AYRANCI, İlhami (2018). "Kudüs'te Paskalya Kutlamaları". *İlahiyat: Akademik Araştırmalar*, S. 1, s. 1-13

BAHADIR, Sedat (2016). *Hatay'da Türk Halk İnançları*. Ankara: Sonçağ Yayınları.

BARS, Mehmet Emin (2014). "Türk Kültünde Ağaç Kültü ve Şor Kahramanlık Destanlarına Yansımaları". *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 27, s. 379-398.

ÇOBANOĞLU, Özkul (2016). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş* (8. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

DEGH, Linda (2010). "Halk Anlatısı" (çev. Zerrin Karagülle). *Milli Folklor*, C. 10, S. 39, s. 111-129.

- DUNDES, Alan (1998) . “Halk Kimdir?” (çev. Metin Ekici). *Milli Folklor*, C 37, s.139-157.
- EMİROĞLU, Kudret-Aydın, Suavi (2009). *Antropoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- ERGUN, Pervin (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ERHAT, Azra (2002). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki (1988). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- GÜNDÜZ, Selçuk ve Gönül Reyhanoğlu (2018). “Kadim Kentin Kimliği Antakya Uzun Çarşı”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 15, s. 857-871.
- GÜNGÖR, Harun (2012). *Türk Din Etnolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (2004). *Dünya İnançları Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HONKO, Lauri (2006) “Ritüellerin Oluşum Süreci” (çev. Ruhi Ersoy). *Millî Folklor*, C. 18, S. 69, s. 129-140.
- KALAYCIOĞLU, Mithat (2001). *Hatay Halk Bilimi- II*. Hatay: Ofset Yayınları.
- KARIK, Ünal vd. (2015). “Türkiye Defne (*Laurus nobilis* L.) Populasyonlarının Uçucu Yağ Bileşenleri”. *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 25, S. 1, s. 1-16.
- KESER, Ulvi (2010). “Kıbrıs Adasında Kadın Eksenli Olarak Adak ve İnanç Dünyasına Kesitsel Bir Bakış”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C. 3, S. 6, s. 108-128.
- KIZIL, Hayreddin (2018a). “Özellikleri Açısından Sembol”. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S. 4, 1306-1327
- KIZIL, Hayreddin (2018b). “İşlevleri Açısından Dini Sembol”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. X, S. 21, s. 30-42.
- KÜÇÜK, Mehmet Alparslan (2016). “İkonografiden İnanca “İsa Mesih’in Dirilişi/Paskalya” Süreci”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 8 (Özel Sayı), s. 230-274.
- MALINOWSKİ, Bronislaw (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi* (çev. Saadet Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- MALINOWSKİ, Bronislaw (2000). *Büyük, Bilim ve Din* (çev. Saadet Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- MALINOWSKİ, Bronislaw (2016). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi* (çev. Deniz Uludağ). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- NECATİGİL, Behçet (2017). *Küçük Mitolojya Sözlüğü*. İstanbul: YKY Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin (2014). *Türk Mitolojisi* (Cilt II). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1977). *Türk Halkbilimi*. Türkiye İş Bankası Yayınları: Ankara.
- ÖZTÜRK, Jale (2014). “Hatay İli Samandağ İlçesinde İki Dilli Konuşurların Ağız Özellikleri”. Nurettin Demir ve Faruk Yıldırım (Ed.), *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı* (s. 265-276), Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.

PEHLİVANLI, Hamit vd. (2001). *Türk Dış Politikasında Hatay, 1918-1939*. Ankara: ASAM.

RAGLAN, Lord (2004). “Mit ve Ritüel” (çev. Evrim Ölçer). *Millî Folklor*, C. 16, S. 61, s. 187-194.

REYHANOĞLU, Gönül (2017). “Sacredness of the Olive Tree for the Turkish Cypriots and the Ritual of Burning Olive Tree Leaves as Incensing to Be Protected from Evil Gaze”. Rasim Yılmaz vd. (Ed.), *Research and Development on Social Sciences* (s. 47-54), Bialystok, Poland: E-BWN.

SAKAOĞLU, Saim (1980). *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

SARI, Zafer (1994). *Hatay’da Efsane ve Menkıbeler*. Antakya: [yy].

SEGAL, Robert A. (2012) “Dinsel Mit-Ritüel Kuram” (çev. Naim Atabağsoy). *Millî Folklor Dergisi*, C. 24, S. 94, s. 173-187.

ŞAVK, Ülkü Çelik, (2001). “Manas ve Maaday-Kara’da Sayılar”, *Millî Folklor*, C. 13, S. 50, s. 52-57.

TÜMBEK, A. Nurdan. (2009). “Bütünleşik Pazarlama Faaliyetleri ile İnanç Turizmini Geliştirerek Yabancı Yatırımın Çekilmesi ve Antakya Örneği”. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

TÜRK, Hüseyin (2016). “Antakya’da Dinlerarası Hoşgörü ve Habibi Neccar Örneği”. *Folklor/Edebiyat*, C. 22, S. 87, s. 155-172.

TÜRKOĞLU, Ali Ekber (2006). “Geçmişte ve Günümüzde Antakya’da Hıristiyanlık”. *Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi.

UYGUN YAZICI, Seda (2018). “Geç Antik Çağ ve Erken Hristiyanlık Dünyasında Dinsel Su İnanışları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 19, s. 21-31.

WEBER, Max (2016). *Din Sosyolojisi*. (Ed. Ephraim Fischhoff). (İng. Çev: Latif Boyacı) İstanbul: Yarın Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

URL-1 (2021). “Defne Maddesi”. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 5.1.2021)

URL-2 (2021). “İnanç Maddesi”. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 5.1.2021)

URL-3 (2021). “Kült Maddesi”. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 5.1.2021)

URL-4 (2021). “Paskalya Maddesi”. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 5.1.2021)

URL-5 (2021). “Simge Maddesi”. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 5.1.2021)

TORLAK, Hasan (2013, 14 Ağustos). “Anadolu Kültüründe Defne Ağacı”. <https://semrabayraktar.blogspot.com.tr/2013/08/anadolu-kulturunde-defne-agaci.html> (Erişim Tarihi: 16.5.2018)

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Y.Y., 44, İlkokul Mezunlu, Çiftçi, Samandağ, Görüşme tarihi: 07.10.2018.

- KK-2: A.Y., 42, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Samandağ, Görüşme tarihi: 26.11.2018.
- KK-3: L.A., 28, Lisans, Öğretmen, Antakya, Görüşme tarihi: 15.12.2018.
- KK-4: R.A., 40, Lise, Halkla İlişkiler Sorumlusu, Antakya, Görüşme tarihi: 18.12.2018.
- KK-5: A.A., 26, Üniversite, Öğretmen, Reyhanlı, Görüşme tarihi: 18.12.2018.
- KK-6: S.A., 55, İlkokul, Esnaf, Harbiye, Görüşme tarihi: 04.02.2019.
- KK-7: S.E., 39, İlkokul, Esnaf, Harbiye, Görüşme tarihi: 04.02.2019.
- KK-8: A.S., 44, tahsili yok, Esnaf, Harbiye, Görüşme tarihi: 04.02.2019.
- KK-9: A.B., 48, Lise, Ev Hanımı, Kırıkhan, Görüşme tarihi: 18.04.2019.
- KK-10: D.Y., 51, ilkokul, Ev hanımı, Kırıkhan, Görüşme tarihi: 18.04.2019.
- KK-11: G.Y., 46, Üniversite, Hemşire, Mersin, Görüşme tarihi: 03.05.2019.
- KK-12: Ç.K., 24, Önlisans, Satış Danışmanı, Antakya, Görüşme tarihi: 03.05.2019.
- KK-13: S.D., 42, Lise, Esnaf, Antakya, Görüşme tarihi: 03.05.2019.
- KK-14: B.U., 38, Lise, Güvenlik Görevlisi, Yayladağı, Görüşme 03.05.2019.
- KK-15: H. , Ortaokul, Satış Danışmanı ve Mozaik Sanatçısı, Antakya, Görüşme tarihi: 18.05.2019.
- KK-16: M.A., 54, Üniversite, Terzi, Antakya, Görüşme tarihi: 18.05.2019.
- KK-17: H.M., 63, Ortaokul, Künefecisi, Antakya, Görüşme tarihi: 04.02.2019.
- KK-18: Ö.Y., 39, Ortaokul, Personel, Antakya, Görüşme tarihi: 04.02.2019.
- KK-19: S.D., 60, Ortaokul, Garson, Antakya, Görüşme tarihi: 04.02.2019.
- KK-20: A.B., 64, Üniversite, Emekli Öğretmen, Reyhanlı, Görüşme tarihi: 20.05.2019.
- KK-21: H.A., 35, Üniversite, Öğretmen, Reyhanlı, Görüşme tarihi: 20.05.2019.
- KK-22: G.S., 41, Okur-yazar, Ev Hanımı, Antakya, Görüşme tarihi: 02.05.2019.
- KK-23: T.Ç., 32, Üniversite, Öğretmen, Kırıkhan, Görüşme tarihi: 09.04.2019.
- KK-24: D.K., 27, Üniversite, Öğretmen, Kırıkhan, Görüşme tarihi: 20.05.2019.
- KK-25: Z.Y., 45, İlkokul, Kilise Görevlisi, Altınözü, Görüşme tarihi: 20.05.2019.
- KK-26: B.B., 60, İlkokul, Şoför, Antakya, Görüşme tarihi: 11.05.2019.

- KK-27: M.A., 54, Üniversite, Terzi, Antakya, Görüşme tarihi: 11.05.2019.
- KK-28: H.M., Ortaokul, Künefeci, Antakya, Görüşme tarihi: 11.05.2019.
- KK-29: A.S., 58, Lise, Vakıf İdare Müdürü, Görüşme tarihi: 20.05.2019.
- KK-30: V.A., 47, İlkokul, Esnaf, Antakya, Görüşme tarihi: 17.04.2019.
- KK-31: H.K., 58, İlkokul, Ev Hanımı, Antakya, Görüşme tarihi: 17.04.2019.
- KK-32: S.D., 59, Lise, Esnaf, Antakya, Görüşme tarihi: 11.05.2019.
- KK-33: A.K., 36, Lise, Büro görevlisi, Antakya, Görüşme tarihi: 11.05.2019.
- KK-34: R.N., 34, Üniversite, Sınıf Öğretmeni, Reyhanlı, Görüşme tarihi: 15.05.2019.
- KK-35: H.G., 57, İlkokul, Ev hanımı, Erzin, Görüşme tarihi: 15. 08.2019.
- KK-36: K.A., 37, Önlisans, Şanlıurfa, Görüşme tarihi: 12.11.2019.
- KK-37: H.B., 36, Önlisans, Muhasebeci, Antakya, Görüşme tarihi: 06.03.2020.
- KK-38: Ş.K., 24, Öğrenci, Yayladağı, Görüşme tarihi: 18.05.2020.